

Jakob Steensig
Institut for Lingvistik
Aarhus Universitet
Nobelparken, Jens Chr. Skovs Vej 7
8000 Århus C

Interaktionel lingvistik I: sproglige former
og turobygning

Sune Steffensen
Forskergruppen for Økologi, Sprog - Ideologi
Syddansk Universitet, Odense Universitet
Campusvej 55
5230 Odense M

Sætnings-, ord-, og morfemklasser i dansk
sprog. Aspekter af en dialektisk dansk
grammatik (sammen med Jørgen Chr.
Bang)

Janusz Stopyra
Instytut Filologii Germanskiej
Uniwersytetu Wrocławskiego
Pl. Nankiera 15
50-140 Wrocław
Polen

Viggo Sørensen
Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning
Aarhus Universitet
Niels Juelsgade 84
8200 Århus N

Jysk på nettet

Pia Thomsen
Odense-Projektet i Sprogtilegnelse -
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet, Odense Universitet
Campusvej 55
5230 Odense M.

Præsentation af Odense-Projektet i Sprog-
tilegnelse (sammen med Thomas O.
Madsen)

Torben Thrane
Handelshøjskolen i Århus
Fuglesangs Allé 4
8210 Århus V

Brudstrukturer i dansk

Ole Togeby
Institut for Nordisk Sprog og Litteratur
Aarhus Universitet
Niels Juelsgade 84
8200 Århus N

Peter Widell
Institut for Nordisk Sprog og Litteratur
Aarhus Universitet
Niels Juelsgade 84
8200 Århus N

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 2001

KØN OG SOCIALKLASSE. EN UNDERSØGELSE AF UNGES HOLDNINGER TIL ENGELSKE LÅNEORD I DANSK

Af Margrethe Heidemann Andersen (Dansk Sprognævn)

I ph.d.-projektet: *Engelsk i dansk: sprogholdninger i Danmark* har jeg lavet en spørgeskemaundersøgelse der skal klarlægge unge storkøbenhavnernes holdninger til engelske låneord i dansk. En del af spørgeskemaet handler om hvordan de unge forholder sig til stavningen og bøjningen af engelske låneord i dansk, og jeg vil i denne artikel give de foreløbige resultater af denne undersøgelse. Idet jeg i spørgeskemaet også har bedt informanterne om at angive deres køn og forældrenes job, vil jeg desuden undersøge om informanternes holdninger varierer med køn og socialgruppe.

Om informanterne og dataindsamlingen

Spørgeskemaerne er blevet uddelt på folkeskoler og gymnasier i tre kommuner (Ishøj, Ballerup og Gentofte) i Storkøbenhavn. I alt har seks 9.-klasser fra folkeskolen (to 9.-klasser i hvert område) og 9 gymnasieklasser (ligeligt fordelt på 1., 2. og 3.g.) deltaget. Antallet af kvindelige informanter er højere end antallet af mandlige informanter (140 kvinder, 99 mænd). Det skyldes at spørgeskemaerne er blevet uddelt i flere sproglige end matematiske klasser. Det samlede antal informanter er 239¹.

Ordudvalget

Informanterne er blevet bedt om at angive om de foretrækker engelsk eller dansk stavemåde eller form af følgende ord: *funky (funkig)*, *checke (tjekke)*, *photo (foto)*, *commitment (kommitment)*, *score (skore)*, *techno (tekno)*, *bulldog (buldog)*, *boxershorts (boksershorts)*, *booking (bookning)*, *appendix (appendiks)* og *phoner (foner)*. Alle ord undtagen *funky*, *commitment* og *phoner* findes i *Retskrivningsordbogen* 96.

¹ 242 informanter har medvirket, men tre udgår af forskellige årsager.

Informanterne er også blevet bedt om at angive hvilken bøjningsform de foretrækker af følgende ord: *coaster* (*coastere, coasters*), *mail* (*mail, mails*) *overhead* (*overheader, overheads*), *backup* (*backupper, backups*), *interview* (*interview, interviewer, interviews*), *skinhead* (*skinheader, skinheads*), *jeep* (*jeeper, jeeps*), *check* (*check, checks*), *butterfly* (*butterfly, butterflies*), *motherfucker* (*motherfuckere, motherfuckers*), *dummy* (*dummyer, dummies*), *link* (*link, links*), *hobby* (*hobbyer, hobbies*), *backpacker* (*backpackere, backpackers*), *job* (*job, jobs*), *teletubby* (*teletubbyer, teletubbies*) og *heat* (*heat, heats*). Alle ord undtagen *mail*, *motherfucker*, *backpacker* og *teletubby* findes i *Reiskrivningsordbogen* 96.

Unge og holdningen til engelske låneord i dansk.

Engelsk har en høj status hos unge (se fx Kotsinas 1994). Blandt mine informanter giver det sig udslag i udsagn som disse: "Engelsk er et flot sprog, hvorfor ikke bruge bare lidt af det?" (kvindelig informant, 9. klasse i Gentofte) og "Jeg synes bare at engelsk er et sejt og internationalt sprog" (kvindelig informant, 1.g., Ishøj). Nogle informanter synes ikke blot at engelsk er et "fedt" sprog; de lægger også vægt på at de engelske ord er internationale, og at det dermed er lettere at kommunikere med andre, fx over nettet.

Da engelsk har så høj status blandt unge, kan man forestille sig at de foretrækker at de engelske låneord beholder deres engelske bøjningsform og stavemåde. Bliver de engelske lån fordansket, mister de den umiddelbare genkendelighed, der er en fordel i en kommunikationssituation, og de vil formentlig også føles mindre engelske, mindre "seje". Min første hypotese lyder derfor: Unge sprogbrugere i Storkøbenhavn er positive over for engelsk bøjning og engelsk stavemåde af engelske lån i dansk.

Sprogholdninger og køn

Sociolingvistiske undersøgelser har vist at køn influerer på sprogbrugen. I formelle situationer bruger kvinder fx flere standardnære varianter end mænd, og kvinder har i modsætning til mænd en tendens til at overrapportere, dvs. hævde at de taler "finere" end de egentlig gør (se fx Labov 1972 og Trudgill 1995). Forskellen mellem mænds og kvinder sprog bliver af Trudgill betegnet som som *the single most consistent finding to emerge from sociolinguistic studies over the past 20 years* (Trudgill 1983:162), og der er således ikke tvivl om at køn er en vigtig variabel inden for sociolingvistikken generelt. Men spørgsmålet er om køn også er en vigtig variabel i holdningsundersøgelser. I sociolingvistiske undersøgelser der er foretaget på dansk grund, har det

vist sig at køn kun spiller en mindre rolle, ikke mindst i forhold til unges holdninger (se fx Kristiansen 1989 og Ladegaard 1993). I en undersøgelse af svenskeres holdninger til engelske ord i svensk har det desuden vist sig at der ikke er nogen afgørende forskel på mænds og kvinders holdninger til bøjningen og stavningen af engelske lån i svensk (Ljung 1988). Min hypotese om køn og holdninger til engelske lån i dansk er derfor: Der er ingen forskel på unge mænds og unge kvinders holdninger til engelske lån i dansk.

Sprogholdninger og social lagdeling

Sociolingvistiske undersøgelser har også vist at den sociale lagdeling spiller en rolle for hvordan folk bruger sproget (se fx Labov 1997 og Trudgill 1997). Et ofte diskuteret problem i den forbindelse er hvordan man skal definere socialgrupperne og afgrænse dem i forhold til hinanden. Trudgill skriver således at *The whole question of social class is in fact somewhat controversial, especially since sociologists are not agreed as to the exact nature, definition or existence of social classes* (Trudgill 1995:23). De oplysninger jeg har om informanterne der kan bruges til en inddeling i socialgrupper, er forældrenes stillingsbetegnelser. Skønt man selvfølgelig kan diskutere i hvor høj grad det er rimeligt at foretage en social gruppering på baggrund af stillingsbetegnelser, er det i undersøgelser af unges holdninger og sprogbrug ofte de eneste oplysninger man har til rådighed (jf. Kristiansen 1991).

Syv ansatte på Dansk Sprognævn har hver især foretaget en inddeling af informanterne i tre grupper på grundlag af følgende kriterier²:

Høj: folk med lange uddannelser (akademikere) og personer med mange ansatte eller underordnede (primært direktører).

Mellem: folk med mellemlange og korte uddannelser (folkeskolelærere, sygeplejersker, politibetjente, sekretærer, sygehjælpere), selvstændige handlende, håndværkere og faglærte.

Lav: folk uden nogen egentlig form for uddannelse (viceværter, altnuligmænd), ufaglærte (specialarbejdere, kommunalarbejdere), arbejdsløse³.

Den procentvise fordeling ser således ud: knap 30 % tilhører H, ca. 60 % tilhører M, og ca. 10 % tilhører L. Forklaringen på den skæve fordeling er formentlig at den almindelige velstand i Danmark har betydet at der ikke mere eksisterer en egentlig arbejderklasse, i hvert fald ikke i

² Familier hvor begge forældre er pensionister, er ikke talt med.

³ Placeringen er foretaget på baggrund af den af forældrene der har den længste uddannelse. I tvivlstilfælde har jeg selv truffet det afgørende valg om det sociale tilhørsforhold.

traditionel forstand. Faglærte arbejdere har i dag stort set samme levestandard som fx funktionærer, der tidligere sammen med bl.a. mindre forretningsdrivende og håndværksmestre udgjorde middelklassen (jf. artiklen "Middelklasse" i Den Store Danske Encyklopædi, bind 13, 1999). I stedet udgøres den laveste socialgruppe af folk med ingen eller kun ringe uddannelse og arbejdsløse.

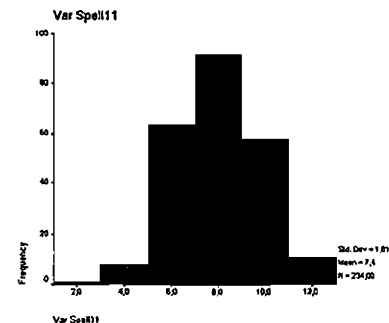
Ligesom det er spørgsmålet om køn spiller nogen rolle for unges holdninger til bøjning og stavning af engelske lån i dansk, er det også spørgsmålet om den sociale lagdeling spiller nogen rolle for de unges holdninger. I en afhandling fra 1992 skriver Mats Lieberg om unge og socialinddeling:

Förr präglades identitet och identitetsbildning av att individerna föddes in i bestämda sociala sammanhang. Identiteten verkar idag inte vara lika hårt knuten till den sociala bakgrunden. Den kan testas, omprövas och återupptas i nya former genom livet. Det verkar idag som om ungdomar söker sin identitet mera i sin samtida och framtida sysselsättning än i sin bakgrund och sina historiska rötter. Det är inte lika viktigt var man kommer ifrån som vart man är på väg (Lieberg 1992:92).

Andre forskere konkluderer ligeledes at unge er mindre klasseopdelte end ældre (se fx Kotsinas 1994: 23), og min hypotese om forholdet mellem den sociale lagdeling af unge og deres holdninger til tilpasningen af engelske låneord i dansk lyder således: De unges holdninger til bøjning og stavning af engelske låneord i dansk vil ikke afhænge af den sociale lagdeling.

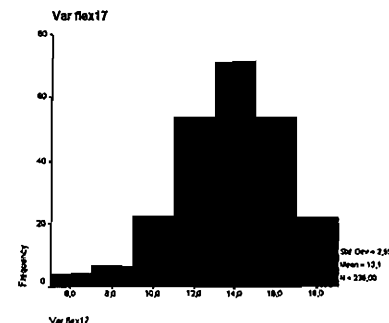
Hypotese 1: Unge storkøbenhavnere er positive over for engelsk bøjning og engelsk stavemåde af engelske ord i dansk

I spørgeskemaet bliver informanterne først bedt om tage stilling til om de foretrækker engelsk eller dansk bøjning af 17 forskellige ord. Jeg har ved hver informant talt sammen hvor mange ord han eller hun foretrækker bliver bøjet på engelsk. Da der i alt er 17 ord, kan informanten få en score på mellem 0 og 17, hvor 0 angiver at informanten i ingen tilfælde overhovedet har foretrukket den engelske bøjningsform, mens 17 angiver at informanten i alle tilfælde har foretrukket den engelske bøjningsform. Følgende histogram viser resultaterne for alle informanterne⁴:

Som det kan ses, er middelværdien for samtlige informanter 13,1. Det vil sige at informanterne i gennemsnit foretrækker at 13 ud af de 17 ord bliver bøjet på engelsk. Histogrammet siger intet om hvilke ord det er informanterne foretrækker bliver bøjet på engelsk, eller om det evt. er de samme ord. Men den fortæller at langt størstedelen af de unge sprogbrugere i Storkøbenhavn foretrækker at de engelske lån beholder deres oprindelige bøjningsform og dermed ikke tilpasses dansk morfologi.

Informanterne er også blevet bedt om at angive om de foretrækker engelsk eller dansk stavemåde af 11 forskellige ord. Fremgangsmåden er den samme som nævnt ovenfor, og nedenstående histogram viser det samlede resultat:

Middelværdien er her 7,4. Det tal viser at de unge sprogbrugere også i høj grad er positive over for at de engelske låneord beholder deres engelske stavemåde, men at der dog er nogle ord som de foretrækker bliver fordansket.

⁴ Jeg beklager at det statistikprogram jeg benytter, har ladet x-aksen gå op til hhv. 19 og 13 i stedet for 17 og 11.

Den samlede konklusion er at unge storkøbenhavnere er positive både over for engelsk stavemåde og over for engelsk bøjning af engelske låneord i dansk, og hypotese 1 er hermed bekræftet. Men informanterne foretrækker ikke at alle de opstillede ord bliver bøjet og stavet på engelsk. Gjorde de det, ville middelværdien ligge på hhv. 17 og 11. Hvilke ord det er informanterne foretrækker bliver stavet på engelsk, og hvilke de foretrækker bliver stavet på dansk, kan jeg ikke komme ind på her, men det er oplagt at fx ordenes alder i dansk kan have en betydning for informanternes holdninger til bøjningen og stavningen af dem.

Hypotese 2: Der er ingen forskel på unge mænds og unge kvinders holdninger til engelske lån i dansk

Jeg har desuden undersøgt om der er forskel på mænds og kvinders holdninger mht. bøjning og stavemåde af de engelske låneord. Følgende tabel angiver middelværdien for de mandlige og de kvindelige informanter mht. bøjning og stavning:

	Bøjning		Stavning	
	Middelværdi	Spredning	Middelværdi	Spredning
Mænd	13,0	2,70	7,4	1,85
Kvinder	13,2	2,44	7,4	1,78

Middelværdien for mænd og kvinder er den samme. Køn har altså ingen betydning for de unges holdninger til bøjning og stavning af engelske lån i dansk, og hypotese 2 kan dermed bekræftes.

Hypotese 3: De unges holdninger vil ikke afhænge af den sociale lagdeling

	Bøjning		Stavning	
	Middelværdi	Spredning	Middelværdi	Spredning
Høj	13,3	2,10	7,7	1,77
Mellem	13,2	2,57	7,3	1,82
Lav	12,6	3,69	7,3	1,59

Som det fremgår af skemaet, har informanternes sociale tilhørsforhold heller ingen betydning for deres holdninger til tilpasningen af engelske låneord i dansk. Hypotese 3 kan således bekræftes

Konklusion

Den overordnede konklusion af min undersøgelse er at unge sprogbrugere i Storkøbenhavn er positive over for engelsk bøjning og engelsk stavemåde af engelske låneord i dansk. Det skyldes formentlig to ting: For det første er mine informanter ret gode til engelsk. Af de 236 informanter der har angivet hvilken karakter de får i mundtlig engelsk, er der kun 12 (eller 5 %) der får karakteren 6 eller derunder⁵. Informanterne har altså gennemgående et godt kendskab til engelsk, og ved at lade de engelske låneord beholde deres engelske bøjningsform og stavemåde når de bruges i dansk, viser de at de mestrer det engelske sprog. For det andet er engelsk som tidligere nævnt et prestigesprog for de unge. Pia Quist har i en artikel i et tidsskrift om unge, identitet og sprog analyseret et gruppeinterview med fire danske 14-årige drenge fra en folkeskole i Køge. I et uddrag af dette gruppeinterview bruger to af drengene engelske udtryk (*fuck t-shirt, so fucking what*) til at markere sig som overlegne i forhold til en tredje dreng, og Quist skriver at det kan de gøre ved at trække på den status engelsk nyder i samfundet i al almindelighed og blandt unge i særdeleshed (Quist 2000:24 f.). I forlængelse heraf kan man slutte at jo mere engelsk et udtryk er, jo mere status giver det. Eller med andre ord: engelske låneord der bliver bøjet og stavet på engelsk, er mere prestigefyldte end engelske låneord der bliver bøjet og stavet på dansk.

En 3.g.-pige fra et gymnasium i Gentofte har i spørgeskemaet skrevet om det at bruge engelske låneord i dansk: "Det er helt vildt sjovt. Det er en form for ungdomssprog. Hvis de "ældre" begyndte på det, ville det nok miste det "cool" der er i det". Citatet demonstrerer hvordan brugen af engelsk kan identificere de unge som en gruppe der står i modsætning til en anden gruppe, nemlig de "ældre". Og netop denne ungdomsgruppeidentifikation er formentlig en del af forklaringen på at køn og social lagdeling ikke er en vigtig faktor i forhold til de unges holdninger til behandlingen af engelske lån i dansk. Det der er afgørende for de unges holdninger, er netop at de er unge - ikke om de er af hankøn eller hunkøn, eller om de ligger højt eller lavt i den sociale lagdeling.

Litteratur

- Den Store Danske Encyklopædi. 1999. Bind 13. Gyldendal.
Kotsinas, Ulla-Britt. 1994. *Ungdomsspråk*. Ord och stil. Hallgren & Fallgren. Språkvårdssamfundets skrifter 25.
Kristiansen, Tore. 1989. Sprogholdninger hos unge i Næstved og omegn - del II: adfærdstest. I: *SNAK. Nyhedsbrev om dansk talesprog i dets variationer*. Nummer 1. 4. årgang: 2-10.

⁵ Tre informanter har angivet at deres mundtlige engelskkarakter ligger mellem 6 og 7. En informant får 03 i mundtlig engelsk, og én får 5.

- Kristiansen, Tore. 1991. *Sproglige Normidealer på Næstvedegnen. Kvantitative Sprogholdningsundersøgelser*. Upubliceret ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Labov, William. 1972. The Study of Language in its Social Context. I: J.B. Pride and Janet Holmes (ed.): *Sociolinguistics. Selected Readings*. Penguin Books:180-202.
- Labov, William. 1997. The Social Stratification of (r) in New York City Department Stores. I: Nikolas Coupland and Adam Jaworski (ed): *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. St. Martin's Press:168-178.
- Ladegaard, Hans Jørgen. 1993. Sprogholdninger og sproglig adfærd hos skoleelever på Fyn. I: Mette Kunø og Erik Vive Larsen (udg.): 4. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus:177-197.
- Lieberg, Mats. 1992. *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lund.
- Ljung, Magnus. 1988. *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska*. Bokförlaget Trevi.
- Pedersen, Inge Lise. 2000. Ungdomssprog - dialekt eller register? En oversigt over nyere, især nordisk, ungdomssprogsforskning. I: *Nordlyd* No 28: 44-59.
- Quist, Pia. 1999. Unge, identitet og sprog. Operationalisering af identitetsbegreber i en empirisk undersøgelse. I: Kotsinas m. fl. (red): *Ungdom, sprog og identitet. Rapport fra et nettverksmøde*: 23-38.
- Retskrivningsordbogen, 2. udg., 1996.
- Trudgill, Peter. 1983. *On Dialect. Social and Geographical Perspectives*. Basil Blackwell. Oxford: 161-168.
- Trudgill, Peter. 1995. *Sociolinguistics. An Introduction to Language and Society*. Penguin Books 1983 (org. Pelican Books 1974).
- Trudgill, Peter. 1997. The Social Differentiation of English in Norwich. I: Nikolas Coupland and Adam Jaworski (ed): *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. St. Martin's Press: 179-184.

Peter Widell og Mette Kunø (udg.):
8. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*
Århus 2001

SÆTNINGS-, ORD- OG MORFEMKLASSER I DANSK SPROG. UDKAST TIL EN DIALEKTISK DANSK GRAMMATIK

Af Jørgen Chr. Bang & Sune Steffensen (Syddansk Universitet, Odense)

0. Præsentation

Texter bærer ikke mening og overfører ikke information, men er et meningspotentiale, et mennesskeligt formet udtryk, som mennesker i meddele-situationer prøver at forbinde meninger med – meninger, der kan forstås som nogenlunde fælles for deltagerne i meddele-situationen.

Med vores mest kærlige stemme kan vi sige "dumme svin" til hinanden, og vi kan både mene det kærligt og blive tolket som kærlige. Tilsvarende kan vi med den største kulde sige "hvor er du skøn" på en måde, der hverken er ment som eller bliver forstået som udtryk for nogen stor glæde ved at se den anden. Det er dog generelt vigtigt at bruge ord og vendinger, der er i og meddanner sunde forhold.

Hvad er da grammatik? På den ene side må konsekvensen af, at en given text ikke i sig selv udtrykker en given mening, være, at vi ikke kan opfatte grammatik alene som læren om textens indre dele, isoleret fra textens ydre relationer, herunder dens basale menneskelige og situationelle konstituentter. På den anden side er grammatik, eller grammatiske teorier og analyser, i sig selv ytringer, der konstitueres i og af mennesker i givne situationer.

Dermed deler den grammatiske teori og analyse grundvilkår med alle ytringer: En ytring er situationel og aldrig "meta-situationel." Derfor er den grammatiske teori, analyse eller beskrivelse ikke "meta-sproglig" – i hvert fald ikke mere metasproglig end alt sprog. At lave grammatik er en social handling med sociale implikationer.

Da en grammatik er en sproglig ytring i en given situation, så giver det mening at spørge: Hvad er da en ytring? Alle ytringer er potentielle *meddelelser*. Meddelelser mellem dem, der deler dem som meddelelser og bestemmer dem som meddelelser. Et host kan således være en meddelelse, hvis det er ment som sådan og tolkes som sådan, og således kan hostet forårsage, at den anden tier, taler, bliver eller går – alt afhængig af den situationelle tolkning, som de deltagende mennesker foretager.

Formålet med grammatiske aktiviteter må derfor være forbundet med samme *telos* som vore